

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.

2016 р.

*Історія середніх віків країн
Західної Європи*

РОБОЧА ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів
напряму 6.020302 „Історія”

Луцьк – 2016

Програма нормативної навчальної дисципліни „Історія середніх віків країн Західної Європи” для студентів за напрямком підготовки „Історія”. 2016 р. – 24 с.

Розробник: Карліна Оксана Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії.

Рецензент: Шабала Ярослав Миколайович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри давньої та середньовічної історії України

Програма нормативної навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії, протокол № 1 від 30.08 2016 р.
Завідувач кафедри: [підпис] доц. Карліна О.М.

Програма нормативної навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету, протокол № 1 від 3.10 2016р.
Голова науково-методичної комісії факультету [підпис] канд. іст. наук, доц. Карліна О. М.

Програма нормативної навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету, протокол № 2 від 19.10 2016 р.

© Карліна О. М., 2016 р.

Вступ

Програма нормативної навчальної дисципліни „Історія середніх віків країн Західної Європи” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку 6.020302 „Історія”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є важливі соціально-економічні, політичні та культурні процеси в розвитку окремих регіонів і країн Західної Європи в добу Середньовіччя на підставі матеріалу, необхідного для підготовки професійного історика.

Міждисциплінарні зв'язки: курс “Історія середніх віків країн Західної Європи” у державних університетах тісно пов'язаний з такими самостійними курсами: історія України, історія Центральної та Південно-Східної Європи, історія Азії і Африки в середні віки, історія світової культури.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Західна Європа в епоху варварських королівств та рицарства.
2. Трансформація феодалного світу в Західній Європі. Криза універсалістської державності та ідеології.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	0203 „Гуманітарні науки” 6.020302 „Історія”	нормативна
Модулів – 2		Рік підготовки – 2
Змістових модулів – 2		Семестр – 3
ІНДЗ: немає		Лекції – 36 год.
Загальна кількість годин – 150		Практичні (семінари) – 36 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання): аудиторних – 4 год. консультацій – 0,5 год. самостійної роботи – 4,5 год.	Освітній ступінь – бакалавр	Консультації – 18 год.
		Самостійна робота – 70 год.
		Форма контролю: іспит

2. 1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1 Мета курсу „Історія середніх віків країн Західної Європи”: формування у майбутніх спеціалістів знань, умінь та навиків з питань історичної науки і тієї полідисциплінарної науки про Середньовіччя, яка називається медієвістика.

1.2 Завдання: відобразити важливі процеси та закономірності розвитку середньовічного суспільства, окремих регіонів і країн Західної Європи на підставі матеріалу, необхідного для підготовки професійного історика.

1.3. Вимоги до знань і умінь студентів:

Студент повинен знати:

- періодизацію історії середніх віків країн Західної Європи та дати основних подій;
- розвиток матеріального виробництва у середньовічному суспільстві;
- соціальну структуру феодального суспільства та її еволюцію;
- розвиток форм державного і місцевого управління в середньовічній Західній Європі;
- культуру західноєвропейського середньовіччя;
- характерні риси світогляду середньовічної людини та її повсякденного життя;
- роль Християнської Церкви у розвитку західноєвропейської середньовічної цивілізації;
- біографічні відомості найвизначніших діячів західноєвропейського середньовіччя;
- специфіку розвитку окремих західноєвропейських регіонів у середні віки;
- важливі середньовічні західноєвропейські історичні джерела;
- важливі історіографічні проблеми історії середніх віків;
- основні поняття і терміни в галузі медієвістики.

Студент повинен уміти:

- аналізувати зміст історичних джерел епохи західноєвропейського середньовіччя та робити відповідні висновки;
- оцінювати факти середньовічної історії та оперувати ними;
- виділяти причини і наслідки історичних подій епохи Середньовіччя;
- прослідкувати логіку розвитку тієї чи іншої події;
- порівнювати історичні події та явища;
- опрацьовувати наукову літературу з медієвістики;
- виявляти тенденційність в інтерпретації подій та процесів в історичних джерелах та літературі;
- аргументувати власну думку з дискусійних питань історії західноєвропейського середньовіччя;
- логічно викладати історичний матеріал з використанням спеціальної лексики;
- працювати з історичною картою.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Західна Європа в епоху варварських королівств та рицарства.

Тема 1. Вступ: історія Західної Європи у середні віки і сучасність.

Історичне місце західноєвропейського середньовіччя та цивілізаційні

особливості регіону. Історичний парадокс: «відставання» Західної Європи від Сходу в епоху раннього середньовіччя і різке «випередження» наприкінці середньовіччя. Цивілізаційний підхід до проблеми: взаємовідношення античної і варварської спадщини як фундамент типології середньовічних суспільств. Специфіка синтезу античної і варварської спадщини – основа особливостей історичного шляху Західної Європи. Періодизація доби Середньовіччя в Західній Європі. Джерела з історії середніх віків V–XV ст.: загальна характеристика.

Тема 2. Велике переселення народів IV–VIII ст. в Європі і утворення варварських королівств..

Народи Європи на периферії античного світу. Етнічна карта світу в перші століття нашої ери. Демографія раннього Середньовіччя. Клімат, рослинний і тваринний світи Європи в першому тисячолітті. Кельто-германо-слов'янський регіон. Суспільство військової демократії у стародавніх германців.

Велике переселення народів IV–VIII ст. Вторгнення варварів на територію Римської імперії і утворення перших варварських королівств. Готські племінні союзи в Причорномор'ї. Вестготи і остготи. Германаріх. Гуни і початок Великого переселення народів. Просування вестготів на захід. Битва під Адріанополем. Гонорій і Стилихон. Взяття Риму Аларіхом. Оцінка цієї події сучасниками та істориками.

Утворення Вестготського королівства. Вторгнення вандалів, аланів і свевів (квадів). Їх переселення в Іспанію. Утворення Свевського королівства.

Утворення Вандальського королівства в Північній Африці. Пограбування вандалами Риму.

Бургунди. Перше і друге королівство бургундів. Боротьба з гунами. «Пісня про Нібелунгів».

Початок масового вторгнення у Британію германських племен (англів, саксів, ютів, фризів).

Гуни. Гунський племінний союз на Дунаї. Вторгнення гунів у Галлію. Битва на Каталаунських полях.

Типи варварських королівств: проблема історичного синтезу суспільних укладів. Роль владних структур в оформленні варварських королівств. Конунги – засновники варварських королівств. Проблема взаємовідносин місцевої та прийшлої еліт як основа політичного діалогу і культурно-історичного синтезу. Соціально-психологічні та політичні механізми християнізації варварського світу. Релігійний полі центризм.

Тема 3. Франкське королівство Меровінгів. Франкське завоювання Галлії. Виникнення Франкського королівства. Хлодвіг та його політика як приклад діалогу місцевої та прийшлої еліт. Прийняття франками християнства. Специфіка франкської общини за Салічною правдою (община на шляху дол. Раннього успадкування алоду і трансформації у колектив незалежних сусідів). Політична боротьба Меровінгів у VI ст. Послаблення королівської влади в VII ст. Посилення майордомів.

Тема 4. Варварські королівства в Італії та Іспанії. Античні традиції і варварські

королівства. Італія під владою варварських королівств. Падіння Західної Римської імперії. Правління Одоакра в Італії. Боротьба між Одоакром і Теодоріхом за Італію. Утворення Остготського королівства. Теодоріх Великий. Римська аристократія на службі в остготського правителя. Завоювання королівства остготів Візантією.

Завоювання Італії лангобардами. Політико-правова і релігійна неоднорідність населення Лангобардського королівства. Загострення політичної боротьби у середині VIII ст. Падіння Лангобардського королівства. Сила античної спадщини – слабкість прийшлих конунгів.

Завоювання вестготами Іспанії. Розгром вестготів франками і переміщення центру Вестготського королівства в Іспанію. Релігійна війна в VI ст.: аріани проти католиків, вестготи проти іспано-римлян. Леовигільд і Рекаред у пошуках компромісу. Вестготська знать і королівська влада. Романізація суспільного і політичного ладу. Арабські завоювання на Піренейському півострові. Розгром Вестготського королівства.

Тема 5. По той бік античної цивілізації: варварські королівства у „варварському світі”. Варварські королівства в Англії. Виникнення легенди про короля Артура. Доля бриттів. Англосаксонські правди. Християнізація. Боротьба з данами. Альфред Великий – об’єднувач і реформатор. Вплив скандинавських варварських традицій на традиції англосаксонського варварського суспільства.

Скандинавія в епоху вікінгів. Скандинавські королівства. Від Гаральда Прекрасного до Олафа Святого: від конунга-вікінга до конунга-пастиря. Правління Кнута Великого.

Германський світ в епоху утворення державності. Германські герцогства. Саксонська династія. Оттон Великий та об’єднання герцогств в єдине королівство.

Тема 6. Франція – батьківщина рицарства. Імперія Карла Великого.

Бенефіціальна реформа Карла Мартелла і формування рицарства. Імперія Карла Великого: феодалізація „зверху і „знизу” як фундамент середньовічного „лібералізму”. Відносини панування і підпорядкування у французькому феодальному селі. Верденський договір про поділ імперії та його наслідки. Ієрархія в середовищі феодальної еліти. Французький король – „перший серед рівних”.

Тема 7. Нові завоювання в Західній Європі в XI-XII ст. та їх наслідки. Утворення Священної Римської імперії. Німецьке рицарство. Роль магнатів і незалежного рицарства в боротьбі за інвеституру. „Ходіння в Каноссу”: рицарський стан у союзі з Церквою. Культурно-історичні наслідки боротьби за інвеституру. Церковний розкол у контексті історичного розвитку Західної Європи.

Нормандське та анжуйське завоювання та їх роль у втягування Англії в орбіту континентальних впливів. Томас Бекет і Генріх II Плантагент. Англійське рицарство.

Тема 8. Повсякденне життя і культура європейського рицарства. Рицарство і християнська церква. Концепція справедливих воєн Августина Блаженного та її роль у наданні „цивілізованості” військового стану Західної Європи. Релігійне виховання рицарства. Рицарський кодекс честі: від варварського самоствердження до культурного

самоконтролю. Рицарські турніри і файди як суто європейський спосіб соціокультурного буття військового стану. Замок, зброя, костюм, багатство – символіка рицарської гордості і незалежності. Культ Прекрасної Дами як вираз менталітету вільного рицарства. Культурний паралелізм поезії трубадурів і рицарського роману.

Тема 9. Європейське рицарства в добу хрестових походів. Менталітет європейського рицарства в добу хрестових походів. Рицарі і хрестові походи. Хто він хрестоносець – напівварвар чи захисник християн? Ричард Львове Серце як культурно-історичний тип хрестоносця. Зв'язок занепаду хрестоносного руху на Схід із менталітетом незалежного рицарства. Формування нових соціокультурних потреб під впливом традицій Сходу. Реконкіста як хрестоносний рух. Своєрідність Реконкісти на ранньому етапі. Сід Кампеадор і Альфонсо VI: особливості іспанських рицарів.

Змістовий модуль II. Трансформація феодального світу в Західній Європі. Криза універсалістської державності та ідеології.

Тема 1. Характерні риси західноєвропейського міста. Середньовічне місто в Європі та антична спадщина. Цех як самоврядна громада. Вільні міста Європи. Комунальний рух. Розвиток торгівлі.

Тема 2. Трансформація феодального села під впливом розвитку товарно-грошових відносин. Два шляхи розвитку села в умовах росту середньовічного ринку. Селянин – основний товаровиробник у Західній Європі. Ранні форми особистого звільнення селян – характерна риса європейського розвитку. „Діалог” міста і села.

Зміни в релігійному світогляді європейців. Ріст товарно-грошових відносин, індивідуалізму і соціально-психологічна напруга в західноєвропейському соціумі. Єврейські погроми: пошук „цапа відбувала”. Католицькі догмати як табу, що перешкоджають розвитку торгівлі та свободі „індивіда” в середньовічному світі. Поява нових релігійних образів і орієнтацій поведінки: трансформація образу Бога, оформлення культу Богоматері, поява образу чистилища, обов'язковості сповіді. Двоєкий характер релігійних образів. Зміна образу святого: від святого воїна раннього середньовіччя до святого мирянина. Франциск Ассизький: новий менталітет, нові моральні орієнтири.

Тема 3. Культура бюргерського і міського середовища. Побут і свята в житті бюргера. Карнавал як вираз специфіки соціоісторичної структури європейського суспільства. Дім, сім'я, жінка, діти: нові цінності в бюргерській культурі. Тема „святого сімейства” як знак „окультурювання” бюргерського світу.

Тема 4. Європейська школа і університет. Вироблення раціонального інструментарію мислення. Абельяр: пошуки інтелектуальної свободи в схоластичному універсумі. Десакралізаторські тенденції в схоластичному універсумі: Сігер Брабантський, Фома Аквінський, У. Оккам, Р. Бекон.

Феномен вагантів та його соціокультурна вкоріненість у західноєвропейському міському суспільстві. Стереоскопічність світобачення міської інтелектуальної еліти: Джефрі Чосер (стиль життя і стиль мислення).

Тема 5. Зміни в суспільно-політичному та соціально-економічному житті Франції в

Тема 6. Англія на шляху до парламентської монархії та перетворення в „майстерню світу”. „Велика хартія вольностей” – перша „конституція” в Європі. Утворення англійського парламенту і специфіка станового представництва в Англії. Баронська війна. Робін Гуд і Уот Тайлер – нащадки вільних керлів. Війна Червоної і Білої троянд та її наслідки.

Тема 8. Історичні долі Німеччини та Італії в контексті кризи універсалістської політики. Розпад Імперії Штауфенів. Специфіка соціального клімату в обох частинах Імперії.

Роль папства, Імперії та міст у формуванні італійського політичного і соціокультурного партикуляризму. Специфіка ранньоабсолютистських форм об'єднання Італії. Феномен тиранії Медичі як італійський варіант об'єднання у вузькому масштабі. Савонарола. Середземномор'я – колыска буржуазного ладу. Італія – батьківщина Відродження.

Тема 9. Скандинавський світ: труднощі та „успіхи” розмежування. Кальмарська унія. Данія проти Ганзи: в пошуках економічної та етнополітичної незалежності. Енгельрект Енгельректссон – прообраз національного героя Швеції. Скандинавія – феодальна периферія західноєвропейського світу.

[illegible]

Тема 1. Вступ: історія Західної Європи у середні віки і сучасність.	7	2			1	4	
Тема 2. Велике переселення народів IV–VIII ст. в Європі і утворення варварських королівств.	9	2	2		1	4	
Тема 3. Франкське королівство Меровінгів.	8	2	2		1	3	
Тема 4. Варварські королівства в Італії та Іспанії.	9	4			1	4	
Тема 5. По той бік античної цивілізації: варварські королівства у „варварському світі”.	7	2			1	4	
Тема 6. Франція – батьківщина рицарства. Імперія Карла Великого.	11		6		1	4	
Тема 7. Нові завоювання в Західній Європі в XI–XII ст. та їх наслідки.	11	2	4		1	4	
Тема 8. Повсякденне життя і культура європейського рицарства.	9	2	2		1	4	
Тема 9. Європейське рицарства в добу хрестових походів.	9	2	2		1	4	
Разом за змістовим модулем 1	69	18	18		9	35	
Змістовий модуль 2.							
Тема 1. Характерні риси західноєвропейського міста.	10		6			4	
Тема 2. Трансформація феодального села під впливом розвитку товарно-грошових відносин.	5		2			3	
Тема 3. Культура бюргерського і міського середовища.	10	2	2		2	4	
Тема 4. Європейська школа і університет.	12	2	2		4	4	
Тема 5. Зміни в суспільно-політичному та соціально-економічному житті Франції в XIII–XV ст.	12	2	4		2	4	
Тема 6. Англія на шляху до парламентської монархії та перетворення в „майстерню світу”.	12	4	2		2	4	
Тема 7. Особливості формування державності в Іспанії.	6	2				4	
Тема 8. Історичні долі Німеччини та Італії в контексті кризи універсалістської політики.	8	4				4	
Тема 9. Скандинавський світ: труднощі та „успіхи” розмежування.	6	2				4	
Разом за змістовим модулем 2	81	18	18		10	35	

Усього годин	150	36	36		18	70	
--------------	-----	----	----	--	----	----	--

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Стародавні германці за творами римських авторів. 1.Розвиток господарства стародавніх германців: а) землеробство; б) скотарство; в) ремесло, поява обміну. 2. Характер землекористування і земельна власність. 3. Давньогерманська громада; зародження майнової і соціальної нерівності. 4. Форма організації влади («народ-військо», конунги, тінги, дружини, вожді).	2
2	Франкське суспільство за „Салічною правдою”. 1. Господарське життя франків. 2.Поземельні відносини і форми власності на землю. Майнова диференціація. Виникнення аллоду. 3.Соціальна структура франкського суспільства. Галло-римське населення. Роль королівської влади у суспільному житті франків. 4.Еволюція сімейних відносин.	2
3	Процес феодалізації у франкському суспільстві в VII – IX ст. 1. Передумови і причини втрати алодів селянами. 2. Шляхи потрапляння селян у поземельну, особисту і судово-адміністративну залежність. 3. Бенефіціальна реформа Карла Мартелла. Розвиток васалітету. 4. Прекарій та його види. Комендація. Імунітет.	2
4	Великий маєток у Каролінзькій імперії. 1.Структура маєтку: домен, манси, альменда. 2.Агрикультура в маєтку. Смужковість, примусова сівозміна, система відкритих полів. 3.Соціальна структура людності маєтку. Повинності селян. 4.Система управління помістям. Міністеріали.	2
5	Політичний устрій франкського суспільства у VIII-IX ст. 1.Організація центрального і місцевого управління в епоху Каролінгів. 2.Фіскальна система, суд і військо за Карла Великого та його наступників. 3.Політичний розвиток франкського суспільства у другій половині IX ст.	2
6	Боротьба Імперії і папства в XI ст. 1.Клюнійський рух. Реформи папства в XI ст. 2.Священна Римська імперія в X-XI ст. 3. Боротьба за інвеституру та її наслідки. Вормсський конкордат.	2
7	Хрестові походи в оцінці сучасників.	2

	1.Передумови Хрестових походів на Схід. 2.Перший Хрестовий похід. 3.Держави хрестоносців на Сході: основні риси соціально-економічного та політичного розвитку. 4.Четвертий Хрестовий похід. 5.Завірення та наслідки Хрестових походів на Схід.	
8	Європейське рицарство за французьким та іспанським героїчним епосом. 1.Феодалний замок та його основні функції. 2.Основні заняття європейських сеньйорів і васалів. Повсякденне життя. Одяг, зброя. 3..Уявлення європейського рицарства про обов'язок, честь, незалежність. Культ Прекрасної Дами.	2
9	Соціальна структура середньовічного суспільства: „ті, що працюють”. 1. Селянин – основний товаровиробник у Західній Європі. 2. Порівняльна характеристика соціально-економічного становища основних категорій селян у Франції та Англії в X-XII ст. 3.Світогляд середньовічного селянина.	2
10	Середньовічне місто. 1.Виникнення середньовічних міст у Західній Європі. 2.Боротьба за самоврядування. Організація міського самоврядування. 3.Зовнішній вигляд міст: будинки, вулиці й майдани. 4.Побут і повсякденне життя городян.	2
11	Торгівля в середньовічному місті. 1.Види торгових товариств і організація морської торгівлі в середземноморських містах. 2.Торгівля в басейні Балтійського й Північного морів. Ганза. 3. Грошовий обіг. 4. Кредитна і банківська система в середньовічній Європі.	2
12	Ремесло в середньовічному місті. 1.Економічні підстави міського ремесла. Майстерня ремісника. 2. Основні функції цеху. 3. Становище майстра, підмайстрів і учнів. 4.Процес «замикання» цехів. Ознаки розпаду середньовічних ремісничих організацій.	2
13	Школа й університет в середні віки. 1. Середньовічна школа: зміст освіти та організація навчального процесу. 2.Виникнення середньовічних університетів, їх організаційна структура. 3.Зміст і форми навчання в середньовічних університетах.	2

	4.Повсякденне життя середньовічного студентства. Поезія вагантів.	
14	Культура Середніх віків. 1. Основні категорії середньовічної культури. 2. Основні художні стилі Середньовіччя. 3.Рукописна книжка. Книжкова мініатюра. Брати Лімбурги. 4. Зародження дослідних знань (Роджер Бекон).	2
15	„Велика хартія вольностей” і виникнення парламенту в Англії. 1.Політична боротьба в Англії на початку XIII ст. Прийняття "Великої хартії вольностей". 2."Велика хартія вольностей" про економічні інтереси і права різних соціальних груп населення. 3.Хартія про політичний устрій та судово-адміністративну систему Англії. 4. Виникнення парламенту в Англії.	2
16	Селянські повстання XIV ст. 1.Загострення соціальної напруги в європейському селі в XIV ст. 2.Жакерія: причини, хід, вимоги, взаємини з городянами. 3.Повстання Уота Тайлера: а) причини, соціальний склад, основні події; б) програмні вимоги. 4.Повстання кабошєнів у Франції і повстання Джека Кеда в Англії.	2
17	Жанна д'Арк в історії та легендах. 1.Франція на початку правління Карла VII: а) причини підписання договору в Труа;б) політична ситуація в країні; в) соціально-економічна ситуація в країні; г) моральний стан французького суспільства. 2. Діяльність Жанни д'Арк. 3. Процес над Жанною д'Арк. 4. Жанна д'Арк в легендах.	2
18	Королівська влада у Франції у другій половині XV ст. 1.Бургундія в середині XV ст. Можливість подальшого існування Бургундії як незалежної держави. 2. Внутрішня політика Людовіка XI: зростання державної централізації; зміни у соціальній базі французької монархії; послаблення Генеральних штатів; банкіри і купці у фінансовому управлінні. 3. Діяльність Людовіка XI щодо об'єднання Франції. Методи політичної боротьби в XV ст. 4. Ідеал правителя у пізньосередньовічній Франції і Людовік XI як історична особа.	2
	Разом	36

6. Консультації.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Цивілізаційний підхід до проблеми: взаємовідношення античної і варварської спадщини як фундамент типології середньовічних суспільств.	1
2	Проблема взаємовідносин місцевої та прийшлої еліт як основа політичного діалогу і культурно-історичного синтезу у варварських королівствах.	1
3	Вплив скандинавських варварських традицій на традиції англосаксонського варварського суспільства.	1
4	Феодалізація „зверху і „знизу” як фундамент середньовічного „лібералізму” у державі Каролінгів..	1
5	Античний вплив на колишні „варварські” держави.	1
6	Рицарство і християнська церква.	1
7	Церковний розкол у контексті історичного розвитку Західної Європи.	1
8	Рицарський кодекс честі: від варварського самоствердження до культурного самоконтролю.	1
9	Формування нових соціокультурних потреб у західноєвропейському суспільстві під впливом традицій Сходу.	1
10	Два шляхи розвитку середньовічного села в умовах росту середньовічного ринку	1
11	Єврейські погроми в Середні віки: пошук „цапа відбувала”.	1
12	Зміна образу святого в XIII ст.: від святого воїна раннього середньовіччя до святого мирянина.	1
13	Карнавал як вираз специфіки соціоісторичної структури європейського суспільства.	1
14	Середньовічна схоластика.	1
15	Пошуки інтелектуальної свободи в схоластичному універсумі.	1
16	Особливості формування етнічної самосвідомості в середньовічну добу.	1
17	Специфіка соціального клімату в обох частинах Імперії – Німеччині та Італії.	1
18	Специфіка ранньоабсолютистських форм об’єднання Італії.	1
18	Середземномор’я – колыска буржуазного ладу.	1
	Разом	18

7. Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Історія Західної Європи у середні віки і сучасність.	
2	Велике переселення народів IV–VIII ст. в Європі і утворення варварських королівств.	
3	Франкське королівство Меровінгів.	
4	Варварські королівства в Італії та Іспанії.	
5	По той бік античної цивілізації: варварські королівства у „варварському світі”.	

6	Франція – батьківщина рицарства. Імперія Карла Великого.	
7	Нові завоювання в Західній Європі в XI-XII ст. та їх наслідки.	
8	Повсякденне життя і культура європейського рицарства.	
9	Європейське рицарства в добу хрестових походів.	
10	Характерні риси західноєвропейського міста.	
11	Трансформація феодального села під впливом розвитку товарно-грошових відносин.	
12	Культура бюргерського і міського середовища.	
13	Європейська школа і університет.	
14	Зміни в суспільно-політичному та соціально-економічному житті Франції в XIII-XV ст.	
15	Тема 6. Англія на шляху до парламентської монархії та перетворення в „майстерню світу”.	
16	Особливості формування державності в Іспанії.	
17	Історичні долі Німеччини та Італії в контексті кризи універсалістської політики.	
18	Скандинавський світ: труднощі та „успіхи” розмежування.	
	Разом	

8. Методи та засоби діагностики успішності навчання.

Методи усного, письмового контролю та самоконтролю.

Словесні (проблемна лекція, розповідь-пояснення, бесіда), наочні (ілюстрація, демонстрація) та практичні (семінарські заняття, есе тощо) методи.

Методи інтерактивного навчання – дискусії, вікторини, навчально-ділові ігри.

Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові методи.

Позааудиторна робота.

9. Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

9.1. Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання

1. Історичне місце західноєвропейського середньовіччя та цивілізаційні особливості регіону.
2. Специфіка синтезу античної і варварської спадщини – основа особливостей історичного шляху Західної Європи.
3. Періодизація доби Середньовіччя в Західній Європі.
4. Господарство, община та організація управління в стародавніх германців за даними Цезаря, Тацита і археологічних пам'яток.
5. Писемні джерела з історії середньовічної Європи.
6. Господарство, землекористування та форми власності на землю у франків в У І ст. Виникнення алоду.
7. Агрикультура раннього середньовіччя. Системи землекористування і землеробства. Демографічні і етнічні процеси в ранньому середньовіччі.

8. Зміни в державному управлінні Пізньоримської імперії. Нові явища в соціальній структурі пізньоримського суспільства.
9. Вторгнення варварів на територію Римської імперії і утворення перших варварських королівств.
10. Гунни і Західна Римська імперія. Переворот Одоакра. Остготи в Італії.
11. Свевське і Вестготське /Толедське / королівство. Арабські завоювання на Піренейському півострові.
12. Виникнення королівства франків. Християнізація франків. Хлодвіг.
13. Специфіка франкської общини за Салічною правдою.
14. Криза королівської влади у франків і зростання ролі майордомів.
15. Франки в часи правління Карла Мартелла і Піпіна Короткого.
16. Завоювання Італії лангобардами та його наслідки.
17. Формування класу феодально залежного селянства у Франкській державі Каролінзької епохи.
18. Крупне феодальне помістя у Франкській державі Каролінзької епохи.
19. Імператор Карл Великий.
20. Судово-адміністративна влада франків в епоху Каролінгів. Роль імунітету і васалітету.
21. Розпад імперії Карла Великого Франки у другій половині IX-X ст.
22. Каролінзьке відродження та його характер.
23. Проблема романізації Британії. Вторгнення англів, саксів та ютів. Гептархія.
24. Суспільний устрій і соціальна структура англосаксонського королівства в VII-X ст.
25. Боротьба з данами. Альфред Великий – об'єднувач і реформатор.
26. Походи вікінгів.
27. Скандинавські королівства.
28. Правління Кнута Великого.
29. Германський світ в епоху утворення державності. Саксонська династія. Оттон Великий та об'єднання герцогств в єдине королівство.
30. Варварське королівство як соціоісторичне утворення перехідного типу. Типи варварських королівств:
31. Ієрархія в середовищі феодальної еліти.
32. Виникнення середньовічних міст в Європі.
33. Боротьба міст з сеньйорами та її наслідки.
34. Організація і характер виробничого процесу в середньовічних містах. Економічна політика цехів в XIV-XV ст.
35. Торгівля в середньовічному місті.
36. Грошовий обіг. Кредитна і банківська справа в Середні віки.
37. Причини хрестових походів. Перший хрестовий похід.
38. Хрестові походи XII ст. та їх наслідки.
39. Четвертий Хрестовий похід та його особливості.
40. Держави хрестоносців на Близькому Сході.
41. Останні Хрестові походи та їх наслідки.
42. Прихід до влади Капетингів. Початок об'єднання Франції.
43. Зміни в суспільно-політичному та соціально-економічному житті Франції в XII-XIII ст. Північ Франції як історичне ядро формування державності.
44. Філіп IV Красивий проти Боніфація VIII. Генеральні штати. Виникнення Генеральних штатів, їх структура та функції.
45. Соціально-економічний розвиток Франції в XIII-XIV ст. Процес ліквідації серважу та його наслідки.
46. Жакерія. Повстання в Парижі 1356-1358рр. та його зв'язок з повстанням селян.
47. Франція в Столітній війні. Ослаблення королівської влади. Міжусобні війни.
48. Реформи Карла VII. Завершення політичного об'єднання Франції в другій половині XV ст.

49. Норманське завоювання Англії. "Книга Страшного суду".
50. Генріх II Плантагенет та його реформи.
51. Велика хартія вольностей".
52. Виникнення англійського парламенту, його функції. Особливості станової монархії в Англії.
53. Загарбницькі війни англійської корони в Уельсі, Шотландії та Ірландії. Розвиток англійського села та міста в XIV-XV ст.
54. Англія в Столітній війні.
55. Англійське село в XIV ст. Робін Гуд і Уот Тайлер – нащадки вільних керлів.
56. Війна Червоної і Білої троянд в Англії. Прихід до влади Тюдорів.
57. Боротьбі за інвеституру. „Ходіння в Каноссу”. Вормсський конкордат.
58. Церковний розкол у контексті історичного розвитку Західної Європи.
59. Італійська політика німецьких імператорів.
60. Розвиток сільського господарства та становище німецьких селян в XI-XV ст.
61. Розвиток ремесла і торгівлі в Німеччині до кінця XV ст. Міські союзи.
62. "Золота булла". Політична роздробленість Німеччини в XIV-XV ст.
63. Політична роздробленість Італії в IX-XIII ст. Гвельфи і гібелліни.
64. Розвиток італійських міст в XIV-XV ст. Міста-держави та політична боротьба в них. Повстання чомпі у Флоренції.
65. Розвиток сільського господарства в Італії в XIII-XV ст. Втягнення села в товарно-грошові відносини. Повстання Дольчіно.
66. Політичний і економічний розвиток Південної Італії в X-XIV ст.
67. Мусульманська Іспанія.
68. Реконкіста та її основні етапи.
69. Економічний і політичний розвиток окремих королівств на Піренеях.
70. Утворення єдиної Іспанської держави.
71. Скандинавські країни в XII-XV ст.
72. Середньовічні єресі.
73. Університети в середні віки.
74. Розвиток наукових знань в Середні віки
75. Героїчний епос середньовіччя.
76. Рицарська література.
77. Міська література. Міський театр.
78. Романське мистецтво і архітектура.
79. Готична архітектура і скульптура.
80. Церква в XI-XIII ст. Зростання папської влади. Монастирі і чернечі ордени.
81. Церква в XIV-XV ст.
83. Середньовічний живопис. Книжкова мініатюра.
84. Повсякденне життя і культура рицарства.
85. Франциск Ассизький: новий менталітет, нові моральні орієнтири.
86. Культура бюргерського і міського середовища.
87. Десакралізаторські тенденції в схоластичному універсумі: Сігер Брабантський, Фома Аквінський, У. Оккам, Р. Бекон.
88. Феномен вагантів.
89. Скандинавія – феодальна периферія західноєвропейського світу.
90. Феномен тиранії Медичі як італійський варіант об'єднання у вузькому масштабі.

10. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Перевірка конспектів студентів з підготовки до семінарських занять.

Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до відповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних занять.

Написання студентами поточних письмових завдань за змістовими модулями.

11. Розподіл балів та критеріїв оцінювання

Дисципліна складається з двох змістових модулів. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

- 1) поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
- 2) 2) дві модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль		Модульний контроль		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Модульна контрольна робота 1	Модульна контрольна робота 2	
20 17 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей вираховується середньоарифметичний бал: сума отриманих балів ділиться на кількість семінарських занять) 3 бали за систематичну підготовку до семінарських занять та активну участь у їх роботі (виступи з доповідями, доповнення, рецензування відповідей тощо).	20 17 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях (за результатами відповідей вираховується середньоарифметичний бал: сума отриманих балів ділиться на кількість семінарських занять) 3 бали за систематичну підготовку до семінарських занять та активну участь у їх роботі (виступи з доповідями, доповнення, рецензування відповідей тощо).	30	30	100

Оцінювання студентів на семінарських заняттях за 12-бальною шкалою:

- 1-3 бали – незадовільна відповідь;
- 4-6 – неповна відповідь на поставлене питання, недостатнє володіння матеріалом;
- 7-9 балів – повна відповідь, одна не містить узагальнення, не свідчить про глибоке розуміння обговорюваних питань з теми;
- 10-12 балів – самостійна повна відповідь, виявлення вміння аналізувати, порівнювати викладений матеріал, робити висновки та узагальнення.

Формою проведення модульної контрольної роботи є письмова робота, яка складається з відповідей на поставлення питання різного типу, проблемних завдань, відкритих і закритих тестів.

Шкала оцінювання (національна та ECTS).

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для іспиту
90-100	A	Відмінно

82-89	В	Добре
75-81	С	
67-74	D	Задовільно
60-66	E	
1-59	FX	Незадовільно

12. Методичне забезпечення

1. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. – Львів, 1999.
2. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія /Упорядник М.О. Рудь. – К., 2005.
3. История средних веков: В 2т.: Учебник /Под ред. С.П. Карпова. - М., 1998.- Т.1.
4. История средних веков /Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова. - М., 1990 - 1991. - Т. 1, 2.
5. История средних веков /Под ред. Н.Ф.Колесниченко. - М., 1980 (2-е изд. – М., 1986).
6. История средних веков: В 2-х т. /Под общей ред. С.Д. Сказкина. - М., 1966. (2-е изд. - М., 1977).
7. Кёнигсбергер Г. Средневековая Европа. 400-1500 годы. – М., 2001.
8. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-Atlas /Пер. з нім. – К., 2001.
9. Семенов В.Ф. История средних веков. - 4-е изд. - М., 1975.
10. Семенов В.Ф. Історія середніх віків. - Вид. 3-е. - К., 1975.
11. Опыт тысячелетий. Средние века и эпоха Возрождения: быт, нравы, идеалы. М., 1996.
12. Хрестоматия по истории средних веков. / Под ред. С.Д. Сказкина. М., 1961- 1963.

13. Список джерел та літератури.

Джерела

1. *Абеляр Петр*. История моих бедствий. М., 1959.
2. *Августин Аврелий*. Исповедь. М., 1997.
3. Английские и шотландские народные баллады. М., 1973. (Литературные памятники).
4. *Анна Комнина*. Алексиада / Вступит, статья, пер. и коммент. Я.Н.Любарского. М., 1965.
5. *Ансельм Кентерберийский*. Сочинения / Пер., комм. И.В. Купреевой. М., 1995.
6. Баллады о Робин Гуде. Л., 1980.
7. *Бедье Ж*. Роман о Тристане и Изольде / Вступ. ст. А.А. Смирнова. М., 1955.
8. Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах / Вступ. ст. А. Гуревича. М., 1975. (Библиотека всемирной литературы).
9. *Бернард Клервосский*. О благодати и свободе воли // Средние века. М., 1982. Вып. 45.
10. *Бернарт де Вентадорн*. Песни. М., 1979.
11. *Бозций*. “Утешение философией” и другие трактаты. М., 1990.
12. *Вальтер фон дер Фогельвейде*. Стихотворения. М., 1985.
13. *Вернер Садовник*. Крестьянин Гельмбрехт / Ст. Р.В. Френкель. М., 1971. (Литературные памятники).
14. *Видукинд Корвейский*. Деяния саксов / Вступ. статья, пер. и коммент. Г.Э. Санчука. М., 1975.
15. *Вийон Ф*. Лирика / Вступ. ст. И. Эранбурга. М., 1981.
16. *Вийон Ф*. Стихи / Сост. и комм. Г. Косикова. М., 1984.
17. *Виллани Дж*. Новая история Флоренции. М., 1997.

18. *Виллардуэн Ж. де*. Завоевание Константинополя / Пер., вступит, статья и коммент. *М.А. Заборова*. М., 1993.
19. *Гальфрид Монмутский*. История бриттов. Жизнь Мерлина. М., 1984.
20. *Григорий Турский*. История франков / Изд. подгот. *В.Д. Савукова*. М., 1987.
21. *Данте Алигьери*. Новая жизнь. Божественная комедия / Вступ. ст. Б. Кржевского. М., 1967. (Библиотека всемирной литературы)
22. *Данте Алигьери*. Малые произведения / Ст. И.Н. Голенищева-Кутузова. М., 1968. (Литературные памятники).
23. *Данте Алигьери*. Божественная комедия / Ст. И.Н. Голенищева-Кутузова. М., 1968. (Литературные памятники).
24. Древние германцы: Сб. документов / Сост. *Б.Н. Граковым, С.П. Моравским и А.И. Неусыхиным*. М., 1937.
25. Жизнеописания трубадуров. М., 1993.
26. Западноевропейский эпос. Л., 1977.
27. *Заборов М.А.* История крестовых походов в документах и материалах. М., 1977.
28. *Иордан*. О происхождении и деяниях гетов / Вступит, статья, пер. и коммент. *Е. Ч. Скржинской*. М., 1960.
29. Ирландские саги. М., Л., 1961.
30. Исландские саги / Ред., вступит, статья и примеч. *М.И. Стеблин-Каменского*. М., 1956.
31. Исландские саги. Ирландский эпос / Вступ. Ст. *М.И. Стеблин-Каменского, А.А. Смирнова*. М., 1973. (Библиотека всемирной литературы).
32. *Коммин Филипп де*. Мемуары / Пер., статьи и примеч. *Ю.П. Малинина*. М., 1986.
33. *Кретьен де Труа*. Эрек и Энида. Клижес / Ст. *А.Д. Михайлова*. М., 1980. (Литературные памятники).
34. Легенда о Тристане и Изольде / Ст. *А.Д. Михайлова*. М., 1976. (Литературные памятники).
35. *Мельникова Е.А.* Скандинавские рунические надписи. М., 1977.
36. *Мельникова Е.Л.* Древнескандинавские географические сочинения: тексты, перевод, комментарий. М., 1986.
37. Песни о Гильоме Оранжевом. М., 1985.
38. Песнь о Нибелунгах / Ст. *В.Г. Адмони*. Л., 1972. (Литературные памятники).
39. Песнь о Роланде / Ст. *А.А. Смирнова*. М.; Л., 1964. (Литературные памятники).
40. Песнь о Роланде. Коронование Людовика. Нимская телега. Песнь о Сиде. Романсеро / Вступ. ст. *Н. Томашевского*. М., 1976. (Библиотека всемирной литературы).
41. Песни трубадуров / Вступ. ст. *А. Наймана*. М., 1979.
42. Поэзия вагантов / Ст. *М.Л. Гаспарова*. М., 1975. (Литературные памятники).
43. Поэзия скальдов / Изд. подгот. *С.В. Петровым и М.И. Стеблин-Каменским*. Л., 1979. (Литературные памятники).
44. Поэзия трубадуров. Антология галийской литературы. СПб. 1995.
45. Поэзия трубадуров. Поэзия миннезингеров. Поэзия вагантов / Вступ. ст. *Б.И. Пуришева*. М., 1974. (Библиотека всемирной литературы).
46. Предания и мифы средневековой Ирландии. М., 1991.
47. Пятнадцать радостей брака и другие сочинения французских авторов XIV–XV вв. / Сост. и отв. ред. *Ю.Л. Бессмертный*. М., 1991.
48. Регистры ремесел и торговли города Парижа / Пер. *Л.И. Киселевой*. Под ред. и с предисл. *А.Д. Люблинской* // Средние века. М., 1957–1958. Вып. 10–11.
49. *Робер де Клари*. Завоевание Константинополя / Пер., статья и коммент. *М.А. Заборова*. М., 1986.
50. Роман о Лисе. М., 1987.
51. Сага об Инглиндах // Средние века. М., 1973. Вып. 36.

52. Сага о Сверрире. М., 1988.
53. Саксонское зеркало / Отв. ред. В.М. Корецкий. М., 1985.
54. Салическая Правда / Пер. Н.П.Грацианского; Под ред. проф. В.Ф.Семенова. М., 1950.
55. Скандинавская баллада /Ст. М.И. Стеблина-Каменского. Л., 1978. (Литературные памятники).
56. *Снорри Стурлусон*. Круг земной / Ст. М.И. Стеблина-Каменского, О.А. Смирницкой, А.Я. Гуревича. М., 1980. (Литературные памятники).
57. *Снорри Стурлусон*. Младшая Эдда / Ст. М.И. Стеблина-Каменского. М., 1976. (Литературные памятники).
58. Средневековые французские фарсы /Вступ. ст. А.Д. Михайлова. М., 1981.
59. Средневековый роман и повесть / Вступ. ст. А.Д. Михайлова. М., 1974. (Библиотека всемирной литературы).
60. Старшая Эдда / Ред., вступит, статья и коммент. М.И. Стеблин-Каменского. М.; Л., 1963.
61. *Тацит Корнелий*. О происхождении германцев и местоположении германцев // Сочинения в двух томах. 2-е изд. СПб., 1993. С. 337–355, 631–636. (Литературные памятники).
62. *Фома Аквинский*. О правлении государей / Публ., пер., прим. Н.Б. Срединской // Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе VI—XVII вв. Л., 1990.
63. *Св. Франциск Ассизский*. Сочинения / Ред., пер., комм. В.Л. Задворного. М., 1995. (Францисканское наследие).
64. *Чосер Д.* Кентерберийские рассказы / Вступ. ст. А.А. Аникста. М., 1980.
65. Цветочки святого Франциска Ассизского. М., 1990.
66. *Шервуд Е.А.* Законы лангобардов. М., 1992.
67. *Эйнгард*. Жизнь Карла Великого // Прометей. Историко-биограф. альманах серии “Жизнь замечательных людей”. М., 1977. Т. 11.

Література

68. *Абрамсон М.Л.* Влияние торговли на формирование феодальных отношений в Южной Италии (IX–XIII вв.) // Средние века. М., 1968. Вып. 31.
69. *Абрамсон М.Л.* Крупные города Апулии в XII–XIII вв. // Средние века. М., 1985. Вып. 48.
70. *Абрамсон М.Л.* К проблеме типологии южноитальянского города (XII–XIII вв.) // Средние века. М., 1988. Вып. 51.
71. *Авдеева К.Д.* Внутренняя колонизация и развитие феодализма в Англии в XI–XIII вв. Л., 1973.
72. *Аръес Ф.* Человек перед лицом смерти. М., 1992.
73. *Барбер М.* Процесс тамплиеров. М., 1998.
74. *Барг М.А.* Исследования по истории английского феодализма в XI–XIII вв. М., 1962.
75. *Басовская Н.И.* Столетняя война 1337–1453 гг. М., 1985.
76. *Бедуелл Г.* История церкви / Пер. с фр. М., 1996.
77. *Бессмертный Ю.Л.* Структура крестьянской семьи во франкской деревне IX в. // Средние века. М., 1980. Вып. 43.
78. *Бессмертный Ю.Л.* Демографические и социальные процессы во французской деревне XIV в. // Французский ежегодник: 1981. М., 1983.
79. *Бессмертный Ю.Л.* “Феодальная революция” X–XI вв.? // Вопросы истории. 1984. № 1. С. 52–67.
80. *Бессмертный Ю.Л.* Брак. Семья и любовь в средние века. М., 1990.
81. *Бессмертный Ю.Л.* Жизнь и смерть в средние века: Очерки демографической

- истории Франции. М., 1991.
82. *Близнюк С.В.* Мир торговли и политики в королевстве крестоносцев на Кипре. 1192–1373. М., 1994.
 83. *Бойцов М.А.* Скромное обаяние власти: (К облику германских государей XIV–XV вв.) // Одиссей. Человек в истории. М., 1995.
 84. *Бродель Ф.* Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV–XVIII вв. М., 1986, 1988, 1992. Т. 1–3.
 85. *Буданова В.П.* Этнонимия племен Западной Европы: рубеж античности и средневековья. М., 1991.
 86. *Буданова В.П.* Готы в эпоху Великого переселения народов. М., 1990.
 87. *Виолле-Ле-Дюк.* Жизнь и развлечения в средние века. СПб, 1997.
 88. *Гергей Е.* История папства / Пер. с венг. М., 1996.
 89. Город в средневековой цивилизации Западной Европы / Отв. ред. А.А. Сванидзе. М., 1999.
 90. *Грацианский Н.П.* Из социально-экономической истории западноевропейского средневековья: Сборник статей. М., 1960
 91. *Гриффитс Р. А., Роджерс Т.* Становление династии Тюдоров / Пер. с англ. Ростов-на-Дону, 1997. (Исторические силуэты).
 92. *Гуревич А.Я.* Роль королевских пожалований в процессе феодального подчинения английского крестьянства // Средние века. М., 1953. Вып. 4.
 93. *Гуревич А.Я.* Походы викингов. М., 1966.
 94. *Гуревич А.Я.* Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе. М., 1970.
 95. *Гуревич А.Я.* История и сага. М., 1972.
 96. *Гуревич А.Я.* Норвежское общество в раннее средневековье. М., 1977.
 97. *Гуревич А.Я.* “Эдда” и сага. М., 1979.
 98. *Гуревич А.Я.* Проблемы средневековой народной культуры. М., 1981.
 99. *Гуревич А.Я.* Категории средневековой культуры, 2-е изд. М., 1984.
 100. *Гуревич А.Я.* Аграрный строй варваров // История крестьянства в Европе: Эпоха феодализма. М., 1985. Т. 1: Формирование феодально зависимого крестьянства. С. 90–126.
 101. *Гуревич А.Я.* Культура и общество средневековой Европы глазами современников. М., 1989.
 102. *Гуревич А.Я.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. М., 1990.
 103. *Гуревич А.Я.* Человек средневековья // История Европы: В восьми томах с древнейших времен до наших дней. Т. 2: Средневековая Европа. М., 1992. С. 685–697.
 104. *Гуревич А.Я.* Филипп Арьес: смерть как проблема исторической антропологии // *Арьес Ф.* Человек перед лицом смерти. М., 1992. С. 5–32.
 105. *Гуревич А.Я.* От истории ментальности к историческому синтезу // Споры о главном. М., 1993.
 106. *Гуревич А.Я.* Исторический синтез и Школа “Анналов”. М., 1993.
 107. *Гусарова Т.П.* Город и деревня Италии на рубеже позднего средневековья. М., 1983.
 108. *Гутнова Е.В.* Возникновение английского парламента: (Из истории английского общества и государства XIII в.). М., 1960.
 109. *Данилова Г.М.* Возникновение феодальных отношений у франков VI–VII вв. Петрозаводск, 1959.
 110. *Даннинг Р.У.* Артур – король Запада / Пер. с англ. Ростов-на-Дону, 1997. (След в истории).
 111. *Даркевич В.П.* Народная культура средневековья. М., 1988.
 112. *Дворецкая И.А.* Возникновение раннефеодального государства в Северной

- Италии VI–VIII вв. М., 1982.
113. *Дворецкая И.А.* Формирование политической идеологии в раннефеодальной Италии VII–VIII вв. М., 1984.
114. *Добиаи-Рождественская О.А.* Культура западноевропейского средневековья. М., 1987.
115. *Добиаи-Рождественская О.А.* Крестом и мечом. Приключения Ричарда 1 Львиное Сердце. М., 1991.
116. *Дюби Ж.* Куртуазная любовь и перемены в положении женщины во Франции XII в. // *Одиссей: Человек в истории.* М., 1990.
117. *Дюби Ж.* Короли-чудотворцы. М., 1998.
118. *Женщина, брак, семья до начала нового времени: Демографические и социокультурные аспекты.* М., 1993.
119. *Заборов М.А.* Крестовые походы. М., 1956.
120. *Заборов М.А.* Папство и крестовые походы. М., 1960.
121. *Заборов М.А.* Введение в историографию крестовых походов. (Латинская хронография XI–XIII вв.). М., 1966.
122. *Заборов М.А.* Крестоносцы на Востоке. М., 1980.
123. *Историческая демография докапиталистических обществ Западной Европы: Проблемы и исследования.* М., 1988.
124. *История политических и правовых учений. Средние века и Возрождение.* М. 1986.
125. *Кардини Ф.* Истоки средневекового рыцарства. М., 1987.
126. *Кириллова А.А.* Английский город в XIV–XV вв. М., 1969.
127. *Киселева Л.И.* О чем рассказывают средневековые рукописи. (Рукописная книга в Западной Европе). Л., 1978.
128. *Кнабе Г.С.* Корнелий Тацит. М., 1981.
129. *Ковалевский С.Д.* К вопросу о понятии «военная демократия» // *Средние века.* М., 1983. Вып. 46. С. 188–213.
130. *Колесницкий Н.Ф.* Исследование по истории феодального государства в Германии (IX – первая половина XII в.). М., 1959.
131. *Колесницкий Н.Ф.* Феодальное государство (VI–XV вв.). М., 1967.
132. *Колесницкий Н.Ф.* Священная Римская империя: притязания и действительность. М., 1977.
133. *Колесницкий Н.Ф.* Этнические общности и политические образования у германцев I–V вв. // *Средние века.* М., 1985. Вып. 48. С. 5–26.
134. *Корсунский А.Р.* Готская Испания. М., 1969.
135. *Корсунский А.Р.* Образование раннефеодального государства в Западной Европе. М., 1963.
136. *Корсунский А.Р.* Готская Испания. М., 1969.
137. *Корсунский А.Р.* Возникновение феодальных отношений в Западной Европе. М., 1973.
138. *Корсунский А.Р.* История Испании IX–XIII вв. М., 1976.
139. *Корсунский А.Р., Гюнтер Р.* Упадок и гибель Западной Римской империи и возникновение германских королевств (до середины VI в.). М., 1984.
140. *Котельникова Л.А.* Итальянское крестьянство и город в X–XIV вв. М., 1967.
141. *Котельникова Л.А.* Феодализм и город в Италии в VIII–XV вв. М., 1987.
142. *Лебедев Г.С.* Эпоха викингов в Северной Европе. Л., 1985.
143. *Лебек С.* Происхождение франков. V–IX века. М., 1993.
144. *Левандовский А.П.* Жанна д'Арк. 2-е изд. М., 1982.
145. *Левандовский А.П.* Карл Великий. Через Империю к Европе. М., 1995.
146. *Левицкий Я.А.* Город и феодализм в Англии. М., 1987.
147. *Левицкий Я.А.* Города и городское ремесло в Англии в X–XII вв. М.; Л.,

- 1960.
148. *Майер В.Е.* Деревня и город Германии в XIV–XVI вв.: (Развитие производительных сил). Л., 1979.
 149. *Мелетинский Е.М.* «Эдда» и ранние формы эпоса. М., 1968.
 150. *Мельникова Е.А.* Меч и лира. Англосаксонское общество в истории и эпосе. М., 1987.
 151. *Мильская Л.Т.* Светская вотчина в Германии VIII–IX вв. и ее роль в закреплении крестьянства. М., 1957.
 152. *Мильская Л.Т.* Аллод в системе феодального землевладения // Средние века. М., 1987. Вып. 50. С. 173–185.
 153. *Мильская Л.Т.* Александр Иосифович Неусыхин: Тернистый путь ученого // Новая и новейшая история. 1992. № 3. С. 147–173.
 154. *Назаренко А.В.* Южнонемецкие земли в европейских связях IX–X вв. // Средние века. М., 1990. Вып. 53.
 155. *Неусыхин А.И.* Возникновение зависимого крестьянства как класса раннефеодального общества в Западной Европе VI–VIII вв. М., 1956.
 156. *Неусыхин А.И.* Судьбы свободного крестьянства в Германии в VIII–XII вв. М., 1964.
 157. *Неусыхин А.И.* Дофеодальный период как переходная стадия развития от родоплеменного строя к раннефеодальному (на материалах истории Западной Европы раннего средневековья) // Вопросы истории. 1967. № 1.
 158. *Неусыхин А. И.* Проблемы европейского феодализма: Избранные труды. М., 1974.
 159. *Неусыхин А.И.* Эволюция общественного строя варваров от ранних форм общины к возникновению индивидуального хозяйства // История крестьянства в Европе: Эпоха феодализма. М., 1985. Т. 1: Формирование феодально зависимого крестьянства. С. 137–139.
 160. *Норт Д.* История церкви. М., 1993.
 161. *Осипова Т.С.* Ирландский город и экспансия Англии XII–XV вв. М., 1973.
 162. *Оссовская М.* Рыцарь и буржуа: Исследования по истории морали. М., 1987.
 163. *Перну Р., Клэн М.-В.* Жанна д'Арк. М., 1992.
 164. *Райцес В.И.* Жанна д'Арк: факты, легенды, гипотезы. Л., 1982.
 165. *Ретина Л.П.* Сословие горожан и феодальное государство в Англии XIV века. М., 1979.
 166. *Розачевский А.Л.* Правосознание немецкого бюргерства XIII–XVII вв. СПб., 1995.
 167. *Романова Е.Д.* Прекарий на землях Сен-Галленского аббатства в VIII–IX вв. // Средние века. 1959. Вып. XV. С. 66–87.
 168. *Рутенберг В.И.* Итальянский город от раннего средневековья до Возрождения. Л., 1987.
 169. *Савело К.Ф.* Раннефеодальная Англия. Л., 1977.
 170. *Сапрыкин Ю.М.* Социально-политические взгляды английского крестьянства в XIV–XVII вв. М., 1972.
 171. *Сванидзе А.А.* Деревенские ремесла в средневековой Европе. М., 1985.
 172. *Сванидзе А.А.* Ремесло и ремесленники средневековой Швеции (XIV–XV вв.). М., 1967.
 173. *Сванидзе А.А.* Средневековый город и рынок в Швеции XIII–XV вв. М., 1980.
 174. *Серовайский Я.Д.* Права франкских королей на лес и развитие феодальной собственности // Средние века. М., 1987. Вып. 50. С. 212–220.
 175. *Серовайский Я.Д., Каняшин Ю.Н.* О природе чересполосного парцеллярного землевладения в средние века: (К вопросу о теоретической модели сельской

- общины) // М., 1990. Вып. 53.
176. Средневековая Европа глазами современников и историков: Книга для чтения в пяти частях / Отв. ред. А.Л.Ястребицкая. М., 1995. Ч. 1: Рождение и становление средневековой Европы, V–IX вв. С. 44–90.
 177. Соколов В.В. Средневековая философия. М., 1979.
 178. Стеблин-Каменский М.И. Древнескандинавская литература. М., 1979.
 179. Стеблин-Каменский М.И. Мир саги. Л., 1984.
 180. Тейс Л. Наследие Каролингов. IX–X века. М., 1993.
 181. Удальцова З.В. Италия и Византия в VI веке. М., 1959.
 182. Удальцова З.В. Генезис и типология феодализма // Средние века. М., 1971. Вып. 34. С. 13–38.
 183. Удальцова З.В., Гутнова Е.В. Генезис феодализма в странах Европы. М., 1970.
 184. Удальцова З.В., Бессмертный Ю.Л., Гуревич А.Я. Некоторые итоги изучения генезиса феодально-зависимого крестьянства в Европе // / История крестьянства в Европе / Под ред. З.В.Удальцовой и др. М., 1985. Т. 1: Формирование феодально-зависимого крестьянства. С. 555–561.
 185. Уколова В.И. “Последний римлянин” Боэций. М., 1987.
 186. Утченко С.Л. Юлий Цезарь. М., 1976.
 187. Фирке И. Суда викингов. Л., 1982.
 188. Хачатурян Н.А. Возникновение Генеральных Штатов во Франции. М., 1976.
 189. Хачатурян Н.А. Сословная монархия во Франции XIII–XV вв. М., 1989.
 190. Хейзинга И. Осень средневековья: Исследование форм жизни, уклада и форм мышления в XIV–XV вв. во Франции и Нидерландах. М., 1988.
 191. Человек в кругу семьи: Очерки по истории частной жизни в Европе до начала нового времени / Под ред. Ю.Л. Бессмертного. М., 1996. Шервуд Е.А. От англосаксов к англичанам: (К проблеме формирования английского народа). М., 1988.
 192. Шервуд Е.А. От англосаксов к англичанам. М., 1988.
 193. Широкова Н.С. Культура древних кельтов. Л., 1983.
 194. Широкова Н.С. Кельтские друиды. Л., 1984.
 195. Ястребицкая А.Л. Западная Европа XII–XIII вв.: Эпоха. Быт. Костюм. М., 1978.
 196. Ястребицкая А.Л. Западноевропейский город в средние века // Вопросы истории. 1978. № 4.
 197. Ястребицкая А.Л. Обзор материалов коллоквиума “Школа “Анналов” // Новая и Новейшая история. 1990. № 6.
 198. Ястребицкая А.Л. Европейский город. М., 1993.
 199. Ястребицкая А.Л. Средневековая культура и город в новой исторической науке. М., 1995.